

Voor het voetlicht.

Naar een breed toegankelijk kunstenlandschap voor mensen met een beperking.

An Van den Bergh

Goeiemorgen,

Bij Dēmos nemen we graag onze tijd. Voor een lang gesprek, lastige vragen, het verbinden van verschillende contexten en het zoeken naar de juiste woorden. Onze oneindige inspiratiebron daarvoor is de cultuur, jeugd en sportpraktijk in Vlaanderen en Brussel. Die is essentieel voor een sociaal rechtvaardige en inclusieve samenleving en is daarin zowel innovatief en vooruitstrevend maar blijft ook nog te vaak in gebreke. Daarom creëren we momenten om iets terug te geven aan die praktijk: een stand van zaken van wat is geweest, inspiratie voor wat nog beter kan, maar vooral ook zichtbaarheid en erkenning voor wat er allemaal gebeurt. Vandaag is zo'n moment.

De afgelopen vier jaar namen we de tijd om de podiumkansen van mensen met een beperking te verkennen en in beeld te brengen. Met het traject Podium*OPS spraken we met bijna 90 organisaties en initiatieven. Van een opstartende theatergroep in een zorgvoorziening tot een internationaal gewaardeerd dansgezelschap. We spraken met kunstenaars, recensenten, docenten, orthopedagogen en professionals uit allerlei sectoren die geloven in het artistiek potentieel van mensen met een beperking. Deze ontmoetingen vormden de inspiratie voor een stevige publicatie over inclusieve podiumkunst.

We ontdekten in Vlaanderen de kiem van een breed toegankelijk kunstenlandschap voor mensen met een beperking. De mogelijkheden binnen voorzieningen, de amateurkunsten, het sociaal-cultureel werk, het onderwijs en de kunsten breiden met mondjesmaat uit. In onze publicatie zetten we heel wat praktijken in de kijker die zich engageren opdat mensen met een beperking in aanraking komen met dans, theater en muziek en hun talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen: de samenwerking tussen De Conventie en KOPERGIETERY in Gent, amateurkunstenorganisaties Theater Twaalf en Muscaloco, festival deSchreeuw in Turnhout, het dansproject Be Moved van Het Gielsbos, Theaterwerkplaats Contrepoids in Lokeren, de kunstacademie van Eeklo, cultuurcentrum Leopoldsburg en Theater Tartaar in Lennik. Om er enkele te noemen... Maar ook: Het aantal leerlingen die gebruikmaken van een individueel aangepast curriculum in het deeltijds kunstonderwijs verviervoudigde in een jaar tijd, het hoger kunstonderwijs zet het thema inclusie hoger op de agenda zoals met het labo inclusieve danspraktijk van het Koninklijk Conservatorium Antwerpen en vandaag tellen we vier structureel erkende kunstenorganisaties die werken met mensen met een beperking.

Maar er is nog werk aan de winkel. Leerkrachten buitengewoon onderwijs vinden niet gemakkelijk een aanbod kunsteducatie op maat van hun leerlingen. Amateurkunstenorganisaties geven aan dat ze nog te weinig zicht hebben op de mogelijkheden voor mensen met een beperking. Innovatieve projecten die de brug slaan tussen cultuur, welzijn en onderwijs leiden niet probleemloos tot een duurzame werking. Er zijn ons amper kunstenaars met een beperking bekend met een erkend diploma in de

podiumkunsten op zak. En vanaf 2017 verliezen twee van de genoemde kunstorganisaties hun structurele erkenning binnen het Kunstendecreet. Deze voorbeelden tonen aan hoe broos het landschap nog is. Kunstenaars met een beperking blijven afhankelijk van de schaarse mogelijkheden die hen en cours de route of hors circuit geboden worden.

We staan dus nog maar aan het prille begin van een veelbelovende ontwikkeling. Uit praktijkverkenning en bijkomend literatuuronderzoek haalden we 4 grote werven of uitdagingen om het artistiek potentieel van mensen met een beperking nog beter te realiseren. Ze vormen de ruggengraat van onze publicatie en ik licht ze hier toe aan de hand van vier citaten.

1. Meer en meer gelijke mogelijkheden om vanaf jonge leeftijd de podiumkunsten te ontdekken

“Veel van deze jongeren krijgen hier pas voor de eerste keer applaus, een staande ovatie zelfs. Dat is een heel sterke motivator.” (Stefan Perceval)

Dit citaat van theatermaker Stefan Perceval over een theaterproject met een school voor buitengewoon onderwijs in Lommel kregen we in vele variaties ook van anderen te horen. De positieve effecten van kunsteducatie werden reeds veelvuldig aangetoond en gelden evenzeer voor mensen met een beperking. Voor ons staat het recht op cultuurparticipatie dan ook buiten kijf. Van veel kunstenaars met een beperking die we spraken, hoorden we dat ze al op jonge leeftijd met dans, theater of muziek in aanraking kwamen. We stelden echter vast dat het momenteel nog te sterk van het toeval afhangt of mensen met een beperking effectief kansen krijgen om kunst te verkennen. Hiervoor zijn inspanningen nodig in die contexten die dicht bij mensen met een beperking staan of die een brede basisopdracht hebben: het onderwijs, zorgvoorzieningen, de amateurkunsten, cultuurcentra... Zij hebben de opdracht om de kloof tussen de kunsten en mensen met een beperking te verkleinen. We pleiten ervoor dat het bestaande aanbod fors wordt uitgebreid en diverser wordt gemaakt, zodat mensen met een beperking makkelijker een aanbod vinden dat hen ligt, van jongsaf aan. Samenwerking tussen spelers in die verschillende contexten lijkt hiervoor de sleutel te zijn.

2. Meer en meer diverse parcoursen om talenten te ontdekken en te ontwikkelen

“De uitdaging zit erin om vanuit de leerling te vertrekken en een individueel traject op maat te maken. Soms moeten doelen gewijzigd worden, soms volstaat het om enkel het proces naar het doel te wijzigen. Loslaten is de boodschap die ik dag in dag uit moet geven.” (Kelly Huylenbroeck)

We stellen vast dat er nog een grote kloof bestaat voor mensen met een beperking tussen podiumkunst als vrijetijdsbesteding of als (semi)professionele activiteit. De mogelijkheden voor talentontwikkeling binnen de podiumkunsten zijn er weliswaar, maar ze bereiken onvoldoende mensen met een beperking. Kelly Huylenbroeck werkt als pedagogisch begeleider voor onderwijskoepel OVSG en ondersteunt scholen voor deeltijds kunstonderwijs in de begeleiding van leerlingen met een beperking. Recent worden daar heel wat inspanningen gedaan om leerlingen met een beperking een aangepast curriculum te bieden. Van haar komt dit citaat. Er blijkt nog wel wat weerstand te overbruggen: docenten die

vasthouden aan weinig flexibele lesmethodes of al te technische evaluatiecriteria bijvoorbeeld, maar even goed ouders die denken dat het aanbod niet bedoeld is voor hun kind met een beperking. Er lijken te weinig verbindingen te zijn tussen artistieke en kunsteducatieve netwerken en de netwerken rondom mensen met een beperking. Het zijn nog te veel gescheiden werelden. Daardoor zijn veel kunstenaars met een beperking aangewezen op alternatieve –vaak doelgroepspecifieke- initiatieven, zoals Theater Stap in Turnhout, Platorm-K in Gent, de theaterwerkplaats Zet6 van gemeenschapscentrum De Zeyp of de theateracademie van Pasform in Tienen.

Wij pleiten ervoor om twee sporen tegelijk te bewandelen om talentontwikkeling van mensen met een beperking in de podiumkunsten mogelijk te maken. Er moet ingezet worden op het divers en toegankelijk maken van bestaande kunstorganisaties en opleidingsmogelijkheden, en tegelijk blijft er nood aan een vangnet en tegenstem vanuit specifieke initiatieven voor mensen met een beperking. Daarnaast komt het er ook hier op aan de juiste schakels te vinden, deze op elkaar te laten aansluiten en samenwerkingen tot stand te brengen om nieuwe in-, door- en uitstroomnetwerken te creëren.

3. Meer ruimte voor (mede)eigenaarschap

“Gelijkwaardig betekent net dat je het verschil niet uitvlakt maar dat je het ook niet absoluut maakt.” (Charlotte De Somviele)

Hoewel we pleiten voor zowel reguliere als specifieke initiatieven voor mensen met een beperking in de podiumkunsten, zijn we ervan overtuigd dat het in een evenwaardige en intense samenwerking tussen kunstenaars met en zonder beperking is dat inclusieve podiumkunst haar volledige potentieel kan realiseren. Die samenwerking komt er niet zomaar en blijkt –in het bijzonder in het geval van mensen met een verstandelijke beperking- een grote uitdaging voor alle betrokken partijen. De vraag stelt zich weleens: wiens werk is het eigenlijk? Zijn mensen met een beperking wel voldoende eigenaar van het creatieproces? Zijn ze zich bewust van wat ze precies doen op een podium? We ontdekten dat die vragen en twijfels overbodig zijn. Sterker nog, we zien heel veel mogelijkheden om mensen met een beperking eigenaarschap te laten opnemen, in alle fasen van het creatieproces, maar ook op het vlak van organisatieontwikkeling en in de ontplooiing van hun eigen artistiek traject. Hier is wel nog een weg te gaan. We durven dromen van een nabije toekomst waarin ook docenten, choreografen en makers met een beperking hun plaats veroveren in het kunstenlandschap.

4. Meer spreidingskansen en kunstkritiek

“Beperking is gewoon een vorm van menselijke variatie en maakt integraal deel uit van de mens. Theater hoort soepel en robuust genoeg te zijn om elke vorm van menselijke variatie te trotseren.” (Matt Hargrave)

Met dit citaat van de Britse dramadocent Matt Hargrave en auteur van het boek ‘Theatres of Learning Disability’ komen we misschien wel bij de kern van onze publicatie: de hamvraag rond artistieke kwaliteit en de interpretatie en waardering daarvan als het gaat om podiumkunst van mensen met een beperking. Veel gezelschappen geven aan dat nog te weinig mensen hun werk zien. Hun landelijke spreiding is vaak een pijnpunt. Hiervoor zijn gezelschappen afhankelijk van specifieke podia zoals kunstenhuizen en cultuurcentra en de

programmatoren die deze podia vullen, maar ook van recensenten en media. Veel van wat gezegd en geschreven wordt over kunst door mensen met een beperking gaat over de therapeutische of sociale effecten. Nog te vaak blijft een gesprek over de esthetische waarde van dit werk ergens steken tussen kritiekloos applaus en ongemakkelijke stilte. Terwijl net meer en meer podiumkunstenaars met een beperking op hun werk willen aangesproken en beoordeeld worden.

Er speelt hier een nefaste vicieuze cirkel, die veel te maken heeft met hoe we in het dagelijks leven naar mensen met een beperking kijken. Dominante opvattingen over kunst en kunstenaars en de mate waarin deze gelinkt zijn aan een perfect lichaam en een gezonde geest zorgen ervoor dat kunstenaars met een beperking moeilijk doorstromen naar de professionele gezelschappen en podia. Dit leidt ertoe dat kunstenaars met een beperking niet of nauwelijks zichtbaar zijn voor een breder publiek. Op die manier worden de dominante opvattingen over kwaliteit in de podiumkunsten en wie podiumkunstenaar kan en mag zijn, bevestigd. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken hebben we een mensbeeld en een esthetisch model nodig die een grotere complexiteit en diversiteit aan menselijke variatie toelaten.

Vanuit Demos willen we hier alvast ons steentje toe bijdragen. Daarom houden we het vandaag niet bij een boekvoorstelling alleen en nodigden we ook gericht programmatoren en cultuurprofessionals uit om kennis te maken met het aanbod aan inclusieve podiumvoorstellingen. We deden een brede oproep aan de gezelschappen, organisaties en projecten die we kruisten op ons pad. Met de vraag of zij een voorstelling of performance in de aanbieding hebben die gespeeld kan worden in het seizoen 2017-2018, professioneel omkaderd is en geschikt om te tonen aan een breed publiek. We stelden ons daarbij niet als curator op, maar lieten de gezelschappen zelf de inschatting maken want elke voorstelling verdient haar eigen publiek, daar zijn we van overtuigd. Straks volgen in totaal 11 fragmenten en aankondigingen van inclusieve podiumvoorstellingen. Tijdens de middagpauze en straks rond 15u30 krijgt u ook de kans om deze gezelschappen persoonlijk te spreken en contact te leggen.

Maar eerst geef ik het woord aan mijn collega Kris. Hij gaat in gesprek met drie bijzondere mensen die we tegenkwamen op onze weg en die de talenten en podiumkansen van mensen met een beperking een warm hart toedragen: Oliver Roels, psycholoog en theatermaker bij ondermeer De Conventie en HETKIP, Charlotte De Somviele, recensente en hoofdredacteur bij Etcetera en Ivo Peeters, directeur van gemeenschapscentrum De Zeyp. We vroegen er ook Marleen Platteau bij, raadgever cultuur van het kabinet van Minister Sven Gatz. Maar zij laat zich—jammer genoeg— excuseren vandaag. Kris, Oliver, Charlotte en Ivo, het woord is aan jullie.

